

УДК 343.983:657.632(410+73)

doi 10.7251/PR6924615M

Оригинални научни чланак

ПРЕВАРА У ДОКУМЕНТАРНОМ АКРЕДИТИВУ У АНГЛОСАКСОНСКОМ ПРАВУ¹

Доц. др Јелена Вукадиновић Марковић (LLM Saarbrucken)²
Академик проф. др Радован Вукадиновић³

Апстракт: Брзо, једноставно и ефикасно функционисање документарног акредитива се заснива на поштовању два основна начела, начела пословања документима а не робом, начела аутономије акредитива и доктрине строге саобразности. У случају кад се сви учесници у акредитивном послу понашају савесно и у складу с наведеним начелима документарни акредитив штити интересе свих страна и врши улогу средства обезбеђења извршења обавеза и средство плаћања. Међутим, строго и формално тумачење и поштовање ових начела отвара простор за разне покушаје злоупотребе акредитива, пре свега преварним понашањем корисника акредитива које се манифестују кроз подношење тзв. "празних докумената", који су по спољном изгледу саобразни условима акредитива. У таквим случајевима, акредитивна банка је суочена са питањем да ли и у којој мери поштовање акредитивних начела може бити у колизији са општим правним начелима, као што је начело савесности и поштења или добре вере, као и питањем њихове хијерархије.

¹ Рад је настао у оквиру научноистраживачког рада Института за упоредно право који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2024. години (евиденциони број: 451-03-66/2024-03/200049 од 5.2.2024).

² Научни сарадник Института за упоредно право у Београду.

³ Редовни професор у пензији.

Будући да питање утицаја преваре на акредитивна начела није законски регулисано у националним правима, у раду је анализирана пракса америчких и енглеских банака из које се постепено ствара обичајно право које је извршило значајан утицај и на континентална права и праксу.

Кључне речи: документарни акредитив, начело аутономије акредитива, начело пословања документима а не робом, доктрина строге саобразности, превара.

1. Појам и правна природа документарног акредитива

Документарни акредитив представља сложени правни посао у коме једно лице поверава другом лицу да трећем лицу хонорише саобразне документе, а треће лице овлашћује да прими одређени износ новца или меницу. Лица која у томе учествују се означавају као налогодавац, акредитивна или издавачка банка и корисник акредитива. Већ се из ове дефиниције може закључити да је реч о грађанскоправном послу упућивања или асигнације, у коме улогу упутиоца или асигнанта има налогодавац, који овлашћује акредитивну банку (упућеника или асигната) да изврши нешто трећем лицу, примаоцу упута или асигнатару. У случају документарног акредитива, упутилац је означен као налогодавац, улогу упућеника има акредитивна банка, док улогу асигнатара има корисник акредитива.⁴

Међутим, и поред очигледне сличности која постоји између документарног акредитива и асигнације, документарни акредитив се не може поистоветити са асигнацијом. У суштини, акредитив је настао из грађанскоправног посла асигнације прилагођавањем асигнације потребама савременог правног промета, али је изградио и своја начела, као што су начело независности, пословања документима а не робом и стандард строге саобразности код прегледа докумената, и тиме добио посебне карактеристике. Отуда је посао документарног акредитива у појединим националним правима регулисан као посебан посао, упоредно са послом асигнације. У појединим правима, посао акредитива је регулисан општим правилима о апстрактном обећању дуга⁵ или кроз оби-

⁴ Вид. 1020. Закона о облигационим односима (ЗОО).

⁵ Вид. Радован Вукадиновић, *Правни односи из међународног документарног акредитива*, Београд, 1989; Марија Спасић, *Начело независности и превара у*

чаје.⁶ Тако су подељена мишљења о томе да ли документарни акредитив "заслужује" посебно дефинисање у националним изворима права, али је приметна тенденција његовог уношења у новије кодификације.⁷

У међународним изворима права посао документарног акредитива је одређен на описан или функционални начин, вероватно и због тога да би се избегла квалификација природе обавезе акредитивне банке. Тако, према одредбама члана 2. Једнообразних обичаја и праксе (ЈП),⁸ израз "акредитив" значи сваки споразум, без обзира на назив или опис, који је неопозив и којим се конституише дефинитивна обавеза акредитивне банке да хонорише усклађену презентацију. *Усклађена презентација* је дефинисана као презентација која је у складу са одредбама и условима акредитива, примењивим одредбама. У случају да постоји усклађена презентација банка ће извршити:

- 1) *плаћање* по виђењу, ако је акредитив расположив са плаћањем по виђењу,
- 2) *преузимање обавезе* за одложено плаћање и плаћање на дан доспећа, ако је акредитив расположив са одложеним плаћањем или
- 3) *акцептирање* менице (трате) вучене од стране корисника и плаћање на дан доспећа, ако је акредитив расположив уз акцепт.

Хонорисање докумената може извршити или акредитивна банка или друга банка која се означава као номинована банка код које је акредитив расположив.

пословима документарног акредитива и самосталне банкарске гаранције, *Право и привреда*, 3/23, 891-912.

⁶ The Sources of Letter of Credit Law' (Lawteacher.net, July 2024) <<https://www.lawteacher.net/free-law-essays/international-law/the-uniform-customs-and-practice-for-documentary-credits-international-law-essay.php?vref=1>> приступ 10.7.2024

⁷ Вид, Радован Вукадиновић, Има ли места за документарни акредитив у новом Грађанском законикау Србије, *Правни живот*, 2011, 663.

Непотпуни попис држава у чијим правима је регулисан документарни акредитив вид у: Andrzej Blajer, THE DOCUMENTARY CREDIT IN INTERNATIONAL AND NATIONAL LAW REGULATIONS, <https://www.renanconsulting.com/the-documentary-credit-in-international-and-national-law-regulations/>

⁸ ICC Uniform Customs and Practice for Documentary Credits, 2007. Revision, UCP Publ. 600.

2. Стране у послу документарног акредитива

У послу акредитива учествују најмање три стране: налогодавац, акредитивна банка и корисник акредитива. У међународном документарном акредитиву поред акредитивне банке учествују и друге банке које се општим именом означавају као кореспондентне банке, које могу имати различите улоге: од преношења обавештења о отвореном акредитиву до потврђивања акредитива.

Налогодавац (енг. *applicant*) је у Једнообразним правилима одређен као страна на чији је захтев издат акредитив. То може бити свако правно или физичко лице – дужник новчане обавезе које је основним послом преузело обавезу да обезбеди акредитив, као што су купци код уговора о продаји или инвеститори код уговора о градњи. Ова лица се ради испуњавања преузете обавезе обраћају својој банци код које обично воде своје пословање захтевом или налогом за отварање акредитива. Захтев може бити учињен у било којој форми или стандардизованом обрасцу МТК или обрасцу односне банке. Након што банка прихвати захтев, дужник из основног посла постаје налогодавац, тј. једна од страна у акредитивном послу.

Акредитивна банка (енг. *issuing bank*) је банка која издаје акредитив на захтев налогодавца или за свој рачун. Будући да је њена обавеза да "изда" или "отвори" акредитив, могла би се означити и као издавачка банка (као исправнији језички превод). У домаћој пракси је прихваћен израз акредитивна банка, иако он упућује на генусно значење.

Пословима отварања акредитива се може бавити свака банка која је на то овлашћена унутрашњим прописима, али је налогодавац дужан да акредитив отвори код оне банке коју је у акредитивној клаузули у основном послузначио поверилац. Повериоци ће, по правилу, тражити да то буде банка у коју имају поверење, али при томе морају јасно именовати конкретну банку. Изрази као што су "првокласна", "добро позната" и слични који се користе у пракси нису препоручени Једнообразним правилима, а ако се користе тумачиће се као нејасни. Акредитивна банка се, по правилу, налази у купчевој или налогодавчевој држави. Али, ако продавац или други поверилац из основног посла немају поверења у локалне банке, могу тражити да акредитив отвори и банка у некој другој или у његовој држави.

Кореспондентним банкама се означавају све банке, осим акредитивне, које учествују у послу документарног акредитива. У зависности

од преузетих обавеза, то могу бити номиноване, конфирмирајуће или авизирајуће.

Под номинованом банком (енг. *nominated bank*) се подразумева банка код које се акредитив може користити (реализовати), а ако је акредитив расположив код било које банке, под номинованом банком се подразумева свака банка.

Расположивост акредитива код номиноване банке значи да је банка овлашћена од акредитивне банке да хонорише саобразно поднете документе, тј. да их исплати, да акцептира меницу, да изврши одложено плаћање или да негоцира документе. Међутим, овлашћење акредитивне банке дато номинованој банци да хонорише или негоцира *не* намеће аутоматски обавезу номинованој банци према кориснику акредитива. Ова банка се обавезује према кориснику акредитива тек када прихвати налог или молбу акредитивне банке да буде конфирмирајућа банка. У том случају за износ исплаћен на име хонорисања акредитива, номинована банка има право рамбурса или накнаде од стране акредитивне банке. Корисници акредитива обично траже да номинована банка буде у њиховом месту ради брже и лакше наплате акредитива.

Конфирмирајућа банка (енг. *confirming bank*) је она која додаје своју конфирмацију или потврђује акредитив по овлашћењу или на захтев акредитивне банке. Конфирмацијом или потврђивањем ове банке преузимају према кориснику исту обавезу као акредитивна банка, тако да корисник акредитива може осим од акредитивне банке хонорисање докумената тражити и од конфирмирајуће банке. Акредитиви у којима постоји конфирмација посебне банке се означавају као конфирмирани или потврђени акредитиви.

Авизирајућа банка (енг. *advising bank*) има улогу да авизира или саопшти (пренесе) отворени акредитив кориснику акредитива. Авизирајући акредитив или његову измену, авизирајућа банка ставља до знања да се уверила у очигледну аутентичност акредитива или његове измене и да авизо (*advise*, обавештење) тачно одражава примљене одредбе и услове акредитива или измене. Отворени акредитив може пренети и конфирмирајућа банка која у том случају има улогу и авизирајуће банке. Ако авизирајућа банка није преузела обавезу конфирмације, нема обавезу да хонорише или негоцира акредитив, већ улогу савесног поштара.

Корисник акредитива (енг. *beneficiary*) је страна у чију је корист издат или отворен акредитив. То је по правилу поверилац из неког двострано обавезујућег уговора који представља основни посао, као

на пример: продавац код уговора о продаји, инвеститор код уговора о градњи и други.

3. Привредне функције документарног акредитива

У свету се користе разне врсте условљених акредитива са различитом срхом,⁹ а најчешће као средства плаћања и обезбеђења плаћања.

Као средство плаћања документарни акредитив омогућава налогодавцу, као дужнику из основног посла, да кориснику акредитива као свом повериоцу из основног посла, плати дуг у висини акредитивног износа не директно, већ преко акредитивне банке. Продавцу одговара акредитив јер му поред купца из основног посла самостално и непосредно одговара и акредитивна банка коју је сам предложио, а обезбеђен је и од трошкова узалудног слања и испоруке робе.

Као средство обезбеђења извршења уговорних обавеза, документарни акредитив штити интересе обе уговорне стране. Продавац је сигуран да купац не може преузети робу пре него што је банка хонорисала документе, тј. исплатила акредитивни износ као цену из основног посла. Са друге стране, и купац је сигуран да продавац не може наплатити цену пре него што је испоручио робу која одговара уговореним условима јер не може добити саобразне документе на основу којих ће наплатити робу од акредитивне банке. Исто тако, плаћањем путем документарног акредитива се могу елиминисати проблеми девизне контроле и промене девизног курса, ако постоје у државама продавца и купца, као и сметње у плаћању изазване политичким ризицима.

Као средство кредитирања купца или финансирања целог посла, могу се користити акредитиви са одложеним плаћањем и преносиви акредитиви јер омогућавају продавцу да наплати цену без обзира што је уговорено плаћање на кредит, залагањем акредитива или преносом потраживања из акредитива.

⁹ У домаћој пракси документарни акредитиви се користе и у унутрашњем и међународном промету. Према неким подацима, око 80% укупних плаћања између домаћих и иностраних привредних субјеката у међународном промету се обавља управо коришћењем овог инструмента.

4. Правни односи у послу документарног акредитива

Посао документарног акредитива чине најмање два односа: између налогодавца и акредитивне банке и између акредитивне банке и корисника акредитива. У међународним акредитивима се по правилу ангажује и коресподентна банка која успоставља односе са акредитивном банком. Поред наведених односа од значаја је и однос који постоји између налогодавца и корисника акредитива који се означава као основни посао.

У пракси се акредитиви отварају поводом неког другог посла и служе извршавању новчаних обавеза из тог посла. Посао поводом кога настаје акредитив се означава као *основни посао* (енг. *underlynig transaction*), у коме дужник новчане обавезе постаје налогодавац у акредитиву, а поверилац, корисник акредитива. Основни посао најчешће чини уговор о продаји или уговор о извођењу инвестиционих радова, али то може бити и сваки други посао у коме уговорне стране своје обавезе не извршавају истовремено и у коме се извршење обавеза може доказивати документима. Основни посао је од значаја за акредитив у делу који се означава као акредитивна клаузула. Акредитивна клаузула представља клаузулу којом уговорне стране изражавају сагласност да ће дужник из основног посла финансијску обавезу извршити на посебан начин - путем акредитива, док корисник пристаје да прими такво плаћање. У суштини, акредитивном клаузулом дужник из основног посла се обавезује да обезбеди отварање уговореног акредитива на начин како је то договорено. Ради извршења ове обавезе, дужник се налогом обраћа договореној (акредитивној) банци, и након што банка прихвати налог, између ње и налогодавца се успоставља уговор о отварању акредитива као посебна врста уговора о налогу.

Уговорне стране из основног посла могу акредитивној клаузули дати *значај битног елемента* посла, од чијег извршења зависи извршење обавеза друге уговорне стране: испорука робе или извођење инвестиционих радова, или *карактер одложеног услова*, од чијег наступања зависи ступање на снагу уговора. Међутим, овакав значај се мора изричито уговорити. Ако није уговорено, сматра се да је основни посао настао и да отварање акредитива представља само једну од обавеза обухваћених правним дејством уговора из основног посла. Зависно од тога како се третира ова обавеза, неотварање акредитива се третира као битна повреда уговора или као небитна повреда.

Након што банка прихвати налог за отварање акредитива, о томе обавештава непосредно или преко авизирајуће банке корисника акредитива чиме успоставља односе са тако ангажованим коресподентним банкама и корисником акредитива. За ова разматрања је од значаја њен однос са повериоцем из основног посла, каснијим корисником акредитива. Овај однос се назива и акредитив у ужем смислу речи и успоставља се када корисник добије (кад му стигне) поменуто обавештење о отвореном акредитиву. Будући да корисник не мора на изричит начин исказати своју сагласност на добијено обавештење, као и на садржину самог обавештења, овај однос се квалификује као једострана изјава воље. Што се тиче садржине обавештења, које се назива и оперативни акредитивни инструмент, његова садржина мора у потпуности одговарати акредитивној клаузули из основног посла и налогу за отварање акредитива. Међутим, ако обавештење из било ког разлога одступа од овога, једино је меродавно оно што је садржано у обавештењу. У том смислу ЈП одређују да се неопозивим акредитивом успоставља или ствара дефинитвна и неопозива обавеза издавачке банке према кориснику акредитива. Правну природу односа који се успоставља између акредитивне банке и корисника једни одређују као посебну врсту уговора, а други као једнострану правну посао или апстрактно обећање дуга.¹⁰

5. Основна начела у акредитивном пословању

Као што је већ речено, пословање по документарном акредитиву се заснива на два начела: начелу аутономије или независности и начелу пословања документима, а не робом и на доктрини строге саобразности.

¹⁰ О другим теоријама Вид. Boris Kozolchyk, *Commercial Letters of Credit in the Americas*, New York, 1966; Kozolchyk, *Letters of Credit*, Ch 5, vol. IX, *International Encyclopedia of Comparative Law*, Tuebingen, 1979; E. P. Ellinger, *Documentary Letters of Credit, a comparative study*, Singapore 1970; Liton Chandra Biswas, *Letters of Credit: A Theory on the Legal Basis of the Payment Obligation of Issuing Bank*, *SSRN Electronic Journal*, https://www.researchgate.net/publication/255726550_Letters_of_Credit_A_Theory_on_the_Legal_Basis_of_the_Payment_Obligation_of_Issuing_Bank, Р. Вукадиновић, *н. дело* у напомени 2, стр. 105; Zsuzsanna Tóth, dr. DOCUMENTARY CREDITS IN INTERNATIONAL COMMERCIAL TRANSACTIONS WITH SPECIAL FOCUS ON THE FRAUD RULE, докторска теза, Будимпешта 2006.

5.1. Начело аутономије

Под начелом аутономије или независности акредитива се подразумева правна одвојеност односа који постоји између акредитивне банке и корисника акредитива (*акредитив у ужем смислу речи*) од основног посла и од односа који постоји између налогодавца и акредитивне банке и акредитивне банке и осталих банака које учествују у послу акредитива¹¹. Ово начело је на изричит начин наведено и у Једнообразним правилима и у Закону о облигационим односима. У Правилима се користи појам "одвојености," а у Закону о облигационим односима правно прецизнији појам "независности". Тако су према одредбама члана 4а. Једнообразних правила акредитиви по својој природи *одвојене*¹² трансакције од продајног или другог уговора на којима могу бити засновани, под чиме се подразумева да се банака ни у ком смислу не тичу такви уговори,¹³ нити их исти обавезују, чак ни у случају кад се на њих позива у акредитиву.

О важењу начела независности у односу на уговор о издавању акредитива се може судити из формулације (истог члана Једнообразних правила), према којој обавеза банке да хонорише, негоцира или да изврши сваку другу обавезу по акредитиву не може бити предмет захтева или одбијања (приговора) налогодавца који произилазе из његовог од-

¹¹ Може се повући паралела са аутономијом арбитражног споразума и основног посла. Вид. више Ј. Вукадиновић Марковић, *Поступак решавања спорова пред међународном трговинском арбитражом*, Институт за упоредно право, 2022. О арбитражном решавању спорова из документарног акредитива вид. MARK S. BLODGETT, DONALD O. MAYER, *International letters of credit: arbitral alternatives to litigating fraud*, <https://www.lawnet.gov.lk/international-letters-of-creditarbitral-alternatives-to-litigating-fraud/>

¹² Овој језичкој формулацији се може приговорити да није прецизна и да у правном смислу може довести до забуне. Наиме, није спорно да су акредитиви посебни или одвојени послови од других послова, већ да ли су у правном смислу независни од других послова који су претходили његовом настанку или су у вези са његовим функционисањем.

¹³ У званичном преводу Једнообразних правила ово је преведено као: „Акредитиви су по својој природи одвојена трансакција од комерцијалног или другог уговора на коме може бити заснован. Банке немају никакве везе са таквим уговором..." Чини се да превод, према коме „банке немају никакве везе са..." сувише генерализује однос акредитива према основном послу и у правном смислу доводи у питање прву реченицу. Такође, у оригиналној верзији су наведени уговори о продаји, а не комерцијални уговори, јер појам комерцијалног уговора није правни, па се може разумети тако широко да изван њега не остају "други" послови који су од значаја за акредитив.

носа са акредитивном банком или корисником. Исто тако, Правилима је прописано и да корисник не може ни у ком случају користити за себе уговорне односе који постоје између банака или између налогодавца и акредитивне банке. Закон о облигационим односима на изричит начин говори само о независности акредитива од уговора о продаји или другог правног посла поводом кога је акредитив отворен.¹⁴

Начело аутономије производи материјално и процесно дејство.

У материјално-правном смислу, аутономија акредитива подразумева постојање акредитива као правног односа између акредитивне банке и корисника акредитива и кад основни уговор (као и остали односи који му претходе) није ваљано настао, или је касније престао да постоји из било ког разлога. Отуда непостојање, престанак или ништавост основног посла не могу утицати на постојање обавезе банке према кориснику таквог акредитива. То практично значи да ће продавцу из основног посла као кориснику акредитива, акредитивна или номинована банка дуговати акредитивни износ (цену из основног посла) и када је основни посао престао да важи, или је из других разлога био поништен. У процесноправном смислу, аутономија акредитива има за последицу да се забрањеним сматрају сви приговори између банке и корисника који потичу из наведених односа: основног посла, уговора о издавању акредитива и уговора између издавачке и кореспондентних банака.

Из тих разлога акредитивна банка не може одбити хонорисање саобразних докумената приговором да од налогодавца није добила акредитивно покриће. Ако је у питању конфирмирајућа банка, због тога што од акредитивне банке није обезбедила акредитивно покриће. Ни стечај над имовином налогодавца не може утицати на постојање акредитива, ако је отворен пре покретања стечајног поступка.¹⁵ Једино у случају кад би за издавачку банку извршење акредитивне обавезе постало немогуће, нпр. због мораторијума плаћања или административне забране трансфера за време које је дуже од рока важности акредитива, корисник не би могао користити своја права из акредитива па би наплату цене морао захтевати од купца.¹⁶

¹⁴ Чл. 1074.

¹⁵ Више о овоме: Р. Вукадиновић, Утицај стечаја на потраживања из банкарских гаранција на први позив, *Правни живот*, 4-5/1992, стр. 739-747.

¹⁶ О утицају санкција против Русије на обавезе из акредитива вид. Ashurst, Do sanctions excuse a confirming bank from making payment? - the English Court of Appeal has its say, <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=c29c4a10-d878-4225-87dc-5b11d3f01cce>

Исто тако, банке су дужне да одбију и све приговоре налогодаваца који потичу из основног посла. У пракси су чести покушаји налогодаваца да разним приговорима спрече акредитивну банку да исплати акредитив. Њихови приговори се најчешће односе на то да није испоручена роба саобразна уговору или да роба уопште није испоручена.

5.2. Начело пословања документима, а не робом

Према одредбама члана 5. Једнообразних правила, банке послују документима, а не робом, услугама или чинидбама на које се документи могу односити. Из овакве лапидарне констатације у теорији и пракси је изведено начело пословања документима, а не робом, према коме су банке које су овлашћене на хонорисање докумената, обавезне да одлуку о хонорисању донесу искључиво и само на основу докумената. У ширем смислу, начело се може тумачити и тако и да сви учесници у послу документарног акредитива извршавање својих обавеза доказују само документима.¹⁷ Тако корисници на основу саобразних докумената добијају акредитивни износ, а номиноване банке од акредитивне банке рамбурс, као што и акредитивна банка своје право на рамбурс према налогодавцу темељи на хонорисаним документима који су у складу са условима и одредбама акредитива, без обзира на стање основног посла, тј. да ли је и како је продавац испунио своју обавезу испоруке робе. Испитивање саобразности докумената номиноване банке врше након што им корисници поднесу или презентирају акредитивне документе. Под презентацијом се разуме или уручење докумената по акредитиву акредитивној банци или номинованој банци, или тако уручени документи.

У Једнообразним правилима је реализација акредитива означена као *хонорисање* (без навођења чега, субјекта), док се у ранијим верзијама Једнообразних правила појам хонорисања односио на документе. Но без обзира на ове термилошке недоречености, хонорисање представља радњу којом се означава посебан начин реализације права из акредитива. Сама реализација се састоји из подношења докумената на преглед номинованој банци, оцене њихове усклађености са условима акредитива и одлуке о хонорисању. Једнообразним правилима је предвиђено да се хонорисање може састојати у плаћању по виђењу, одложеном плаћању,

¹⁷ Вид. Е. Р. Ellinger, *Documentary Letters of Credit*, Singapore, 1970, стр. 277; J. Stoufflet, *Le Credit Documentaire*, Paris, 1957, стр. 212, 314.

акцептирању менице (акцептирање) и откупу меница од стране номиноване банке (негоцирање).

6. Начин утврђивања саобразности поднетих докумената - доктрина строге саобразности

Да би корисник могао да наплати акредитив потребно је да у року важности акредитива *поднесе* банци документе који морају у свему одговарати условима акредитива. Овакви документи, према формулацији из Једнообразних правила, чине "саобразну презентацију" (*complying presentation*). Под овим се подразумева презентација која је у складу са одредбама и условима акредитива, примењивим одредбама ЈП и међународном стандардном банкарском праксом. Чини се да су редактори Правила "саобразну презентацију" без разлога учинили нејасном додавањем услова да поднети документи морају бити у складу *и са* стандардом међународне праксе или међународном стандардном праксом. Реч је о пракси која је објављена у истоименој брошури МТК број 681. у којој су садржана ранија мишљења и одлуке Банкарске комисије, чиме се овај водич или упутство ставља у исти ранг са Једнообразним правилима.

Доктрина строге саобразности (енг. *doctrine of strict compliance*, нем. *Dokumentenstrenge*), означава правни принцип који овлашћује банку да одбије документе који у свему нису строго саобразни условима акредитива.¹⁸ Заправо, доктрином строге саобразности се одређује и *начин* на који банка врши оцену саобразности испитиваних докумената. Документи морају бити поднети *у року важења* акредитива.

Оцену услађености банке врше на основу спољног изгледа. Документарни акредитив функционише на претпоставци да садржина докумената одговара стварном стању робе и ако су документи по спољном изгледу саобразни условима акредитива, тј. ако чине усклађену презентацију, сви учесници у акредитивном послу морају испунити преузете обавезе на основу таквих докумената. Акредитивна банка мора кориснику хонорисати такве документе, а налогодавац мора одобрити такво хонорисање и надокнадити банци исплаћени акредитивни износ. Претпоставка да стање робе одговара садржини докумената је *обориве природе*, па је лицима у акредитивном послу дозвољено да је оспоравају, али

¹⁸ Schmitthoff's Export Trade, The Law & Practice of International Trade, 2000, стр. 172, марг. бр. 11-007.

не у поступку реализације акредитива, него у редовном поступку који се односи на основни посао.

Према овој доктрини, поднети документи су *по спољном изгледу (on their face)* у складу са условима и одредбама акредитива ако на лицу немају додатних дописивања, прецртавања или фалсификата. Ако је, пак, било измена, све измене морају бити верификоване на начин прописан Једнообразним правилима.

Свако, макар и минимално, одступање даје право банци да такве документе одбије као несаобразне, односно међусобно неусклађене. Тако је, на пример, банка као несаобразан одбила коносман у коме је било назначено да је испоручено 4997 врећа шећера, а не 5000, како је захтевано у акредитиву.¹⁹ Слично као и у погледу одступања у врсти докумената, и овде није прихваћено правило *de minimis non curat lex*. У новијој пракси су, међутим, присутни извесни елементи ублажавања овако строгог тумачења,²⁰ што је нашло одраза и у ЈП, како у погледу описа робе у осталим документима *осим у трговачкој фактури*, тако и у погледу строгости самог испитивања саобразности. Тако је одредбама члана 14. ЈП, дозвољено да, изузев у трговачкој фактури, у осталим документима опис робе, услуге или чинидбе може бити одређен општим изразима *који нису противречни са описом у акредитиву*.

Корисник мора поднети све документе који су наведени у акредитиву: по *врсти* и у *оном броју* примерака како је наведено у акредитиву. Неподношење било ког документа или неподношење означеног броја примерака даје право банци да одбије такву презентацију као несаобразну,²¹ јер доктрина строге саобразности не "оставља било какав простор за исте или готово исте документе".²²

¹⁹ Вид. *Moralice (London) Ltd v ED FD and F Mann*, [1954] 2 Lloyd-s Rep 526, или *JH Rayner and Co Ltd v Hambros Bank Ltd*, [1943] 1 KB 37, стр. 40-41.

²⁰ Вид. Р. Вукадиновић, *Правни односи из међународног документарног акредитива*, стр. 67- 68; Р. Todd, *Discrepancies between Bills of Lading and Letters of Credit*, *Letter of Credit Update*, 1999, стр. 14-19, и у: *Cases and Materials on International Trade Law*, London, 2003, стр. 472-489;

²¹ О одређеним ублажавањима вид. Р. Вукадиновић, *н. дело у напомени 2*, стр. 61.

²² Вид. *Lord Sumner у Equitable Trust Co of New York v Dawson Partners Ltd*, (1927) 27 LIL Rep. 49.

7. Реализација документарног акредитива

Сврха отварања документарног акредитива је да повериоцу новчане обавезе из основног посла омогући да може да наплати цену или друго потраживање и од другог лица у чију солвентност има поверење, као што су банке, а не само од дужника из основног посла. Због тога поверилац већ у акредитивној клаузули мора уговорити да купац отвори акредитив код банке у коју има поверење, или да акредитив потврди или конфирмира таква банка. Међутим, купац се отварањем акредитива не ослобађа своје обавезе из основног посла, већ продавцу нуди другачији начин њеног испуњења: преко номиноване банке. Стога се самим *отварањем акредитива обавеза купца из основног посла не гаси*, већ се њено испуњење суспендује за време важности акредитива.²³ У овом року продавац се као корисник акредитива може за наплату акредитивног износа обратити номинованој банци, али то није његова обавеза, већ право које може, али не мора користити. Међутим, корисник се за време важења отвореног акредитива не може обратити и купцу са захтевом да наплати цену, јер би то било "неконзистентно" са акредитивном клаузулом и условима из основног посла.²⁴ Ако корисник из било ког разлога не искористи отворени акредитив, може се као поверилац из основног посла обратити другој страни (дужнику из основног посла) и захтевати исплату цене као обавезу из основног посла.

Одлуку о хонорисању или одбијању докумената овлашћена банка је дужна да доноси искључиво и једино на основу поднетих докумената. Поднете документе банка мора испитати *разумном пажњом* и донети одлуку у року од пет банкарских дана.²⁵ Ако акредитивна банка утврди да је презентација усклађена, обавезна је да хонорише поднете документе.

²³ У правној теорији и пракси су, међутим, мишљења о карактеру отвореног акредитива подељена. Тако једни сматрају да акредитив има карактер апсолутног средства плаћања и да се корисник ни у ком случају не може обратити купцу за наплату цене, или да представља само условно плаћање. Вид. P. Tood, *н. дело*, стр. 444-448.

²⁴ У овом смислу се наводи одлука у случају *Soproma SpA v Marine and Animal By-Products Corp*, [1966] Lloyd's Rep. 367, у којој је заузет став да је купац оправдано одбио захтев који му је продавац поднео као други тендер, након што су документи одбијени од банке.

²⁵ Додуше, у ЈП није поновљен степен "разумне пажње" из претходне ревизије (UCP 500, чл. 13а), већ се претпоставља.

Ако акредитивна, конфирмирајућа или номинована банка (кад постоје) утврде да поднети документи не чине усклађену презентацију, *могу одбити* њихово хонорисање или негоцирање. У ЈП је одбијање дато као право (банка *може*), а не као обавеза банке из чега се може извести погрешан закључак да наведене банке могу хонорисати неусклађену презентацију без штетних последица, што не одговара правом смислу ове одредбе, нити природи акредитива. Ово због тога што су ове банке непосредно или посредно преузеле обавезу према налогодавцу да ће хонорисати само усклађену презентацију и једино у том случају имају право на накнаду исплаћеног износа и на трошкове. У супротном, ако банка повреди обавезу да разумном пажњом испита поднете документе, као и када хонорише неусклађену презентацију, губи право на накнаду исплаћеног износа и одговорна је налогодавцу за тако насталу штету. Ако се, пак, наведеном формулацијом хтело рећи да банка може и такве документе хонорисати под резервом или уз гаранцију, онда је то требало јасно додати.

У случају да одлучи да одбије неусклађену презентацију, овлашћена банка је *дужна да о томе обавести подносиоца докумената* (презентера). У обавештењу²⁶ се мора навести да банка одбија да хонорише или негоцира такве документе, свако одступање због кога је извршено одбијање и начин на који ће банка располагати документима. Обавештење мора бити дато путем телекомуникације или, ако то није могуће, на други хитан начин, *најкасније петог банкарског дана* који следи дан презентације. У погледу даље судбине поднетих докумената, банка може обавестити подносиоца да ће их *држати до његових даљих инструкција*, или да их *држи док не прими одбијање (waiver)* од налогодавца и сагласи си се да га прихвати, или прими даље инструкције од подносиоца, пре него што се сагласи да прихвати одбијање, или *да ће вратити* документе, или, на крају, да ће поступати у складу са инструкцијама које је претходно примила од подносиоца.²⁷

Ако акредитивна или конфирмирајућа банка пропусти да на овај начин обавесте подносиоца, неће моћи да ставе приговор да документи не чине усклађену презентацију.

²⁶ У тексту на енглеском језику се користи израз "*notice*", па нам се чини да га је боље превести правно препознатљивим термином обавештење или запажање, него као "упозорење," које има више лаичко, него правно значење.

²⁷ Чл. 16ц. ЈП.

Након што добије обавештење да поднети документи не представљају усклађену презентацију, кориснику акредитива стоји више могућности на располагању. Корисник може *исправити* наведене неправилности и документе поново поднети на хонорисање у року важности акредитива. Може контактирати купца (налогодавца) и обавестити га о разлозима одбијања тражећи од купца да да инструкције банци да ипак прихвати документе такви какви јесу. Корисник може наговорити конфирмирајућу банку да му хонорише документе, а он ће јој надокнадити сваки губитак или штету коју претрпи због таквих докумената (*хонорисање уз гаранцију корисника*). На крају, банка може прихватити захтев корисника да такве документе хонорише "*под резервом*", тј. под условом да их такве прихвати налогодавац.²⁸

8. Преваре у документарном акредитиву

Апстрактна природа обавезе коју акредитивом преузима банка према кориснику акредитива и њено строго формално тумачење омогућавају несавесним странама да злоупотребе свој положај и да захтевају, а понекад и добију, акредитивни износ иако нису уредно извршили своје обавезе. То углавном чине корисници акредитива након што обезбеде по спољном изгледу саобразне документе. Најчешће су то документи које сами издају или попуњавају, као што су фактуре или исправе о превозу. Тако је у пракси познат пример фактуре која је гласила на фотополароидне камере, а у пакетима је било испоручено камење. У другом случају продавац (корисник) је уместо уговорене свиле испоручио жути песак. У оба случаја такве фактуре је пратила превозна исправа (коносман и друмски товарни лист), у којима је стајало да је испоручена уговорена роба.

У таквим ситуацијама тако поднети "празни" документи (ако испуњавају друге услове) представљају усклађену презентацију и банка их мора хонорисати, након што утврди спољну саобразност у сладу са начелом аутономије и пословања документима, а не робом. Корисник таквог акредитива ће на име цене добити акредитивни износ, јер је акредитивна банка дужна да подносиоцу хонорише усклађену презентацију само и искључиво на основу спољног изгледа поднетих докумената.

²⁸ Више у Р. Вукадиновић, Правни односи из међународног документарног акредитива, стр. 128.

Евентуалне приговоре које би у том случају истакао налогодавац, банка је дужна да одбије позивајући се на начело аутономије. Стога се оправдано поставља питање да ли се може наћи оправдање за одступање од овог правила и чиме се то може правдати. У таквим ситуацијама банка се у *civil law* системима може ослободити обавезе и одбити такве документе једино позивајући се на начело савесности и поштења и забране злоупотребе права уз образложење да "превара све квари" (*fraus omnia corumpit* или *ex turpi causa non oritur actio*). Међутим, како ова и друга, са њим повезана, питања нису регулисана у ЈП, те услове за примену овог начела су формулисали судови, у почетку у англо-саксонском праву,²⁹ а касније и у континенталном праву, и правна теорија.

Позивање на превару као на изузетак од примене основних начела у акредитиву отвара низ питања материјалне и процесне природе, као што су: појам преваре, где мора постојати (у основном послу или у документима) и ко мора знати о њеном постојању (акредитивна банка или корисник). У теоријском смислу, ово отвара питање хијерархије начела: општег начела савесности и поштења и посебног начела аутономије акредитива. У практичном смислу, постојање правила о превари су неопходна да би се ограничиле активности превараната и довеле у питању предности акредитива.

У погледу појма преваре, прихваћен је став да би превару требало одредити према меродавном националном праву. Што се тиче правног односа у коме мора постојати, прихваћен је став да се превара мора односити на извршење обавеза из основног посла, без обзира што је акредитив у ужем смислу правно одвојен и независан од основног посла. Иако у извршењу основног посла учествују налогодавац и корисник, од значаја су само преварни поступци корисника (продавца) и то они који су манифестовани у поднетим документима.³⁰ Ово због тога што банке, према начелу пословања документима а не робом, интересују само документи, а не стварно стање робе или посла: да ли је и на који начин је испоручена роба или извршене услуге. На постојање преваре у документима могу, зависно од врсте документа, тј. од тога ко их издаје, утицати продавац (корисник), али и друга лица, као што су превозници,

²⁹ Вид. *Sztejn v J. Henry Schroeder Banking Corp.* 31 N.Y. S. 2d (N.Y. Supp. Ct. 1941).

³⁰ У америчкој судској пракси је у предмету *Enterprises, Inc v. Columbia Broadcasting Sys., Inc.*, 14 U.C.C. Rep. 1427 (N.Y. Sup. Ct. 1974.) као постојање преваре суд третирао и неоткривање одређених података из основног уговора у фази преговора.

шпедитери или осигуравачи.³¹ Ако потиче од трећих лица, превара мора бити *позната кориснику*. Осим што за превару мора знати корисник, о постојању преваре мора бити упозната или упозорена и банка. Ако корисник није знао за превару, јер о томе није био обавештен, банка може хонорисати такве документе. Отуда банка није овлашћена да одбије да хонорише документе ако је бродар антидатирао датум отпреме на коносману са чим продавац није био упознат.³² Међутим, иако превара не мора бити доказана, сам навод неког учесника у послу да постоји превара није довољан разлог за банку да одбије хонорисање тако поднетих докумената.

9. Судска пракса

У даљем тексту ће бити речи о решењима која у погледу преваре постоје у Конвенцији Уједињених нација о независним гаранцијама и стендбај акредитивима³³ и у судској пракси САД и Енглеске.

Конвенција о независним гаранцијама у посебном IV делу, регулише преварно и злонамерно подношење захтева код стендбај акредитива и гаранција на позив, али не и код документарних акредитива. Циљ Конвенције је да помогне у напорима да се постигне "међународно прихватљива општа дефиниција типова ситуација у којима је оправдано одступити од обавезе плаћања".³⁴

Конвенција не дефинише појам преваре, већ случајеве преваре и злоупотребе права одређује као ситуацију у којој је очигледно и јасно да је документ или фалсификован, или није истинит.³⁵ Иако захтева „очигледне и јасне” доказе да би се позвала на правило преваре, Конвенција не

³¹ Вид. компаративну студију: F. Monteiro and W. Harle, Documentary Credits: the Autonomy principle and the Fraud Exemption – A Comparative analysis of common law approaches and suggestions for New Zealand, *Auckland University Law Review*, 2007, Vol. 13, стр. 144; G. Xiang and R. B. Buckley, A Comparative Analysis of the Standard of Fraud Required Under the Fraud Principle in Letter of Credit Law, *Duke Journal of Comparative & International Law*, Vol 13 (2003), 293.

³² Вид. случај *United City Merchants (Investments) Ltd v Royal Bank of Canada*, у коме је бродар уместо да је робу отпремио 15. децембра као што је било уговорено у основном послу, исту испоручио 16.12.1976, али је на коносману ставио 15.12.1976. година.

³³ https://uncitral.un.org/en/texts/payments/conventions/independent_guarantees

³⁴ Вид. одељак Ц тач. 46.

³⁵ Чл. 19. Конвенције.

помиње да намера починиоца треба да буде доказана, те се чини да више наглашава природу недоличног понашања, него стање духа преваранта.

9.1. Пракса у САД

У литератури се као водећи наводи случај *Sztejn v Henry Schroder Banking Corporation*³⁶ у коме је амерички суд заузео став да се у случају преваре начело независности неће поштовати. Суд наводи да се у конкретном случају "мора претпоставити да је продавац намерно повредио своју обавезу да испоручи робу коју је купац наручио. У ситуацији када је продавчева превара била позната банци пре него што су захтев и документа презентована на наплату, начело независности банчине обавезе исплате не може бити примењено тако да заштити несавесног продавца."³⁷ Пресуда је у правној теорији различито коментарисана. Неки су тврдили да је њоме постављен стандард "намерне преваре"³⁸, други, да је постављено правило "невероватне преваре,"³⁹ Неки су сматрали да одлука у предмету *Sztejn* не говори о томе који је степен знања о превари потребан да би банка имала оправдање да одбије плаћање.⁴⁰ Присутна су и схватања да је потребно да превара буде "нечувена или непристојна" (*egregious fraud*),⁴¹ под којом се подразумева веома озбиљни прекршај, "флагрантно кршење обавеза корисника" или "нечувено понашање које шокира савест суда,⁴² или намерна превара, која подразумева свесно или непромишљено лажно представљање са намером да се други наведу да се на то ослоне.

³⁶ *Sztejn v Henry Schroder Banking Corporation* 31 NYS 2d 631 (1941).

³⁷ *Исто*, пара 633.

³⁸ E L Symons, Letter of Credit: Fraud Good Faith and the Basis for Injunctive Relief, 54 *Tulane L Rev* 338, 340 (1980), с. 361

³⁹ G A Fellingner, 'Letters of Credit: The Autonomy Principle and the Fraud Exception', 1 *J Banking & Finance L & Practice* 4, 22 (1990), стр. 12

⁴⁰ M Megrah, 'Risk Aspects of the Irrevocable Documentary Credit', 24 *Arizona L Rev* 255, 258 (1982).

⁴¹ J B Justice, 'Letters of Credit: Expectations and Frustrations (Pts 1 & 2)', 94 *Business L J* 424 & 493 (1977).

⁴² Вид. BUCKLEY, R.P. – GAO, X.: Comparative Analysis of the Standard of Fraud Required under the Fraud Rule in Letter of Credit Law. In: *Duke J. Comp. & Int'l L.*, 2003, BUCKLEY, R.P. – GAO, X.: "The Development of the Fraud Rule in Letter of Credit Law: "The Journey so Far and the Road Ahead. In: *University of Pennsylvania Journal of Economic Law*, 2002.,

Ипак, без обзира на ове теоријске разлике, под утицајем *Sztein* пре-суде у Једнообразном трговачком закону САД (ЈТЗ), унета је одредба (пар. 5-109(а) по којој се правило о превари примењује 1) када је захтевани документ фалсификован; 2) када је документ битно преваран у материјалном смислу; или 3) када би хонорисање докумената омогућило битну превару од стране корисника према издаваоцу или налогодавцу.

У суштини, ЈТЗ је прихватио стандард материјалне преваре и изричито прописује да превара мора бити материјална или битна да би се применило правило о превари, мада појам материјалне преваре није одређен, па није направљена ни разлика између фалсификованих докумената и материјалне преваре.

9.2. Пракса енглеских судова

И у енглеском праву је превара призната као дозвољено одступање или изузетак од начела аутономије акредитива.⁴³ Међутим, не постоје законске одредбе о превари у акредитиву, као што је то случај у Сједињеним Државама, већ су правила установљена у енглеском обичајном праву и судској пракси⁴⁴ у којој је, у основи, као "камен темељац"⁴⁵ признато правило из одлуке *Sztein*. Као водћи случај наводи се одлука у предмету *United City Merchants (Investments) Ltd v Royal Bank of Canada*.⁴⁶

Пракса енглеских судова показује да су у погледу доказа енглески судови поставили "веома висок стандард доказа."⁴⁷ У том смислу се наводи став суда у предмету *R D Harbottle (Mercantile) Ltd v Nat Westminster Bank Ltd*,⁴⁸ да ће, осим у евентуално јасним случајевима преваре о који-

⁴³ Zaid Aladwan, *Fraud in Letters of Credit under English Law: Issues and Cases (the Three Dimensions)* DOI: in *Criminology and Post-Mortem Studies - Analyzing Criminal Behaviour and Making Medical Decisions*, <http://dx.doi.org/10.5772/intechopen.93555>, Hamed Alavi, *Limits of Autonomy Principle in Documentary Letters of Credit; Perspective of English Law*, *Journal of Legal Studies* 19(33), https://www.researchgate.net/publication/318904765_Limits_of_Autonomy_Principle_in_Documentary_Letters_of_Credit_Perspective_of_English_Law

⁴⁴ Вид. Hamed Alavi, *Fraud in Letters of Credit ...*, n. delo, стр. 49.

⁴⁵ R Jack et al, *Documentary Credits* (3rd edn 2001), 260.

⁴⁶ [1979] 1 Lloyd's Rep 267, [1981] 1 Lloyd's Rep 604, [1983] AC 168.

⁴⁷ Xiang Gao and Ross P Buckley *A Comparative Analysis of the Standard of Fraud Required Under the Fraud Rule in Letter of Credit Law*, доступно на <https://ouclf.law.ox.ac.uk/a-comparative-analysis-of-the-standard-of-fraud-required-under-the-fraud-rule-in-letter-of-credit-law/>

⁴⁸ *R D Harbottle (Mercantile) Ltd v Nat Westminster Bank Ltd*.

ма су банке обавештене, судови препустити трговцима да своје спорове по уговорима решавају у парницама или арбитражом, које им стоје на располагању. У супротном, поверење у међународну трговину могло би бити непоправљиво нарушено. Међутим, да у испуњавању овако постављеног високог стандарда постоје проблеми и тешкоће показује случај *Discount Records Ltd v Barclays Bank Ltd*.⁴⁹ Ослањајући се на *Sztein* одлуку, купац је покушао да спречи акредитивну банку да хонорише продавчеву меницу и документе, наводећи да је продавац крив за превару. Захтев је одбијен, а суд је нашао да између овог случаја и случаја *Sztein* постоје разлике јер је у предмету *Sztein* у тужби била наведена утврђена превара, па се суд бавио случајем утврђене преваре, док у енглеском случају није постојала утврђена већ наводна превара. Интересантно је навести да је купац у присуству треће стране (издаваоца) прибавио доказ да је велики део пошиљке било смеће или празни картони, али је суд сматрао да "не постоји утврђена превара, већ само навод о превари". У таквој ситуацији кад је сматрао да је тужилац изнео само „пуку тврдњу о превари“, није тешко замислити колико је тешко утврдити превару пред енглеским судовима.

Из касније праксе се може закључити да је према енглеском праву, приликом примене правила о превари потребно утврдити да постоји учешће или знање корисника о превари. Другим речима, чак и ако је превара укључена у трансакцију, правило преваре се не може применити ако је превару починио неко други, а не корисник акредитива.⁵⁰ Тако

⁴⁹ [1975] 1 All ER 1071. У овом случају тужилац је као енглески купац, склопио уговор са француском компанијом Promodisc о куповини 8.625 дискова и 825 касета. Купац је упутио туженог да изда акредитив у корист продавца. Продавац је испоручио робу за коју је тврдио да је наручена и предочио конфирмирајућој банци у Паризу меницу и по спољном изгледу уредне документе, које је банка прихватила. Када је роба стигла, купац је прегледао робу у присуству представника издаваоца. Инспекцијом је утврђено да је „било 94 картона, али су од ова два била празна, пет је било напуњено ђубретом или амбалажом, двадесет пет кутија за плоче и три кутије за касете су биле само делимично попуњене, а две кутије означене као касете су испуњене плочама. Уместо 825 касета, колико је наручено, било је само 518 касета и 25 кертрица... Од испоручених 518 касета, 75 одсто није било по наруџбини... од 8625 наручених плоча, само 275 је испоручено по наруџбини. Остало није било по наруџбини.

⁵⁰ Вид. *United City Merchants (Investments) Ltd v Royal Bank of Canada* [1979] 1 Lloyd's Rep 267, [1981] 1 Lloyd's Rep 604, [1983] AC 168., *Montrod Ltd v Grundkotter Fleischvertriebs GmbH* [2001] EWCA Civ 1954, [2002] 3 All ER 697, [2002] 1 All ER (Comm) 257, [2002] 1 WLR 1975.

изгледа да енглеско право "штити лукаве продавце који користе услуге трећих лица довољно дискретно да задрже своје лажне поступке за себе. Право заправо охрабрује продавце да не испитују детаље активности трећих лица укључених у њихове трансакције све док се товарни листови чине валидним, јер би свако сазнање о неправедним поступцима угрозило шансе продаваца да буду плаћени. Банка која прими чврсте доказе ван докумената о превари од стране треће стране нема чак ни могућност да одбије да исплати кредит регулисан енглеским правом као што је наведено у *American Accord*.⁵¹

Закључак

Из наведене судске праксе могло би се закључити да се банке могу позвати на превару као на изузетак од хонорисања апстрактне акредитивне обавезе ако докажу да недозвољено преварно понашање потиче од корисника или од лица која су под његовом контролом, ако је корисник знао за такво понашање, ако је такво понашање манифестовано на спољном изгледу докумената, ако се односи на обавезе из основног посла, ако је акредитивна банка била упозната са тим или јој је корисник скренуо пажњу на то. Анализирана пракса показује да је тешко доказати овако одређену "јасну злоупотребу права,"⁵²

Литература

- Andrzej Blajer, THE DOCUMENTARY CREDIT IN INTERNATIONAL AND NATIONAL LAW REGULATIONS, <https://www.renanconsulting.com/the-documentary-credit-in-international-and-national-law-regulations/>
- ICC Uniform Customs and Practice for Documentary Credits, 2007. Revision, UCP Publ. 600.
- The Sources of Letter of Credit Law' (Lawteacher.net, July 2024) <<https://www.lawteacher.net/free-law-essays/international-law/the-uniform->

⁵¹ G W Smith 'Irrevocable Letters of Credit and Third Party Fraud: The American Accord' (1983) 24 *Virginia J Int'l L* 55, 58, 70.

⁵² Вид. Р. Вукадиновић, Извршење и привремене мере на потраживањима из међународног документарног акредитива, у књизи "Ванпарнични и судски поступак - Књига о грађанском поступку", стр. 261-272.

- customs-and-practice-for-documentary-credits-international-law-essay.php?vref=1> приступ 10.7.2024
- Boris Kozolchuk, Commercial Letters of Credit in the Americas, New York, 1966; Kozolchuk, Letters of Credit, Ch 5, vol. IX,
 - International Encyclopedia of Comparative Law, Tuebingen, 1979; E. P. Ellinger, Documentary Letters of Credit, a comparative study, Singapore 1970;
 - Liton Chandra Biswas, Letters of Credit: A Theory on the Legal Basis of the Payment Obligation of Issuing Bank, SSRN Electronic Journal, https://www.researchgate.net/publication/255726550_Letters_of_Credit_A_Theory_on_the_Legal_Basis_of_the_Payment_Obligation_of_Issuing_Bank,
 - Zsuzsanna Tóth, dr. DOCUMENTARY CREDITS IN INTERNATIONAL COMMERCIAL TRANSACTIONS WITH SPECIAL FOCUS ON THE FRAUD RULE, докторска теза, Будимпешта 2006.
 - MARK S. BLODGETT, DONALD O. MAYER, International letters of credit:arbitral alternatives to litigating fraud, <https://www.lawnet.gov.lk/international-letters-of-creditarbitral-alternatives-to-litigating-fraud/>
 - E. P. Ellinger, Documenatry Letters of Credit, Singapore, 1970, стр. 277; J. Stoufflet, Le Credit Documentaire, Paris, 1957.
 - Schmitthoff's Export Trade, The Law & Practice of International Trade, 2000, марг. бр. 11-007.
 - Moralice (London) Ltd v ED FD and F Mann, [1954] 2 Lloyd-s Rep 526, или JH Rayner and Co Ltd v Hambros Bank Ltd, [1943] 1 KB 37.
 - P. Todd, Discrepancies between Bills of Lading and Letters of Credit, Letter of Credit Update, 1999, стр. 14-19, и у: Cases and Materials on International Trade Law, London, 2003, стр. 472-489;
 - Lord Sumner у Equitable Trust Co of New York v Dawson Partners Ltd, (1927) 27 L1L Rep. 49.
 - Szejn v J. Henry Schroeder Banking Corp. 31 N:Y. S: 2d (N.Y. Supp. CT. 1941.
 - F. Monteiro and W. Harle, Documentary Credits: the Autonomy principle and the Fraud Exseption – A Comparative analysis of common law approaches and suggestions for New Zealand, Auckland University Law Review, 2007, Vol. 13, стр. 144;
 - G. Xiang and R. B. Buckley, A Comparative Analysis of the Standard of Fraud Required Under the Fraud Principle in Letter of Credit Law, Duke

- Journal of Comparative & International Law, Vol 13 (2003)
- Symons, Letter of Credit: Fraud Good Faith and the Basis for Injunctive Relief, 54 Tulane L Rev 338, 340 (1980).
 - G A Fellingner, 'Letters of Credit: The Autonomy Principle and the Fraud Exception', 1 J Banking & Finance L & Practice 4, 22 (1990)
 - M Megrah, 'Risk Aspects of the Irrevocable Documentary Credit', 24 Arizona L Rev 255, 258 (1982).
 - J B Justice, 'Letters of Credit: Expectations and Frustrations (Pts 1 & 2)', 94 Business L J 424 & 493 (1977).
 - BUCKLEY, R.P. – GAO, X.: Comparative Analysis of the Standard of Fraud Required under the Fraud Rule in Letter of Credit Law. In: Duke J. Comp. & Int'l L., 2003,
 - BUCKLEY, R.P. – GAO, X.: "The Development of the Fraud Rule in Letter of Credit Law: "The Journey so Far and the Road Ahead. In: University of Pennsylvania Journal of Economic Law, 2002,.
 - Zaid Aladwan, Fraud in Letters of Credit under English Law: Issues and Cases (the Three Dimensions) DOI: in Criminology and Post-Mortem Studies - Analyzing Criminal Behaviour and Making Medical Decisions, <http://dx.doi.org/10.5772/intechopen.93555>, Hamed Alavi, Limits of Autonomy Principle in Documentary Letters of Credit; Perspective of English Law, Journal of Legal Studies 19(33), https://www.researchgate.net/publication/318904765_Limits_of_Autonomy_Principle_in_Documentary_Letters_of_Credit_Perspective_of_English_Law
 - R Jack et al, Documentary Credits (3rd edn 2001), 260.
 - Xiang Gao and Ross P Buckley A Comparative Analysis of the Standard of Fraud Required Under the Fraud Rule in Letter of Credit Law, доступно на <https://ouclf.law.ox.ac.uk/a-comparative-analysis-of-the-standard-of-fraud-required-under-the-fraud-rule-in-letter-of-credit-law/>
 - United City Merchants (Investments) Ltd v Royal Bank of Canada [1979] 1 Lloyd's Rep 267, [1981] 1 Lloyd's Rep 604, [1983] AC 168., Montrod Ltd v Grundkötter Fleischvertriebs GmbH [2001] EWCA Civ 1954, [2002] 3 All ER 697, [2002] 1 All ER (Comm) 257, [2002] 1 WLR 1975.
 - G W Smith 'Irrevocable Letters of Credit and Third Party Fraud: The American Accord' (1983) 24 Virginia J Int'l L 55, 58, 70.
 - Радован Вукадиновић, Правни односи из међународног документарног акредитива, Београд, 1989;

- Р. Вукадиновић, Извршење и привремене мере на потраживањима из међународног документарног акредитива, у књизи "Ванпарнични и судски поступак - Књига о грађанском поступку", стр. 261-272.
- Р. Вукадиновић, Утицај стечаја на потраживања из банкарских гаранција на први позив, Правни живот, 4-5/1992, стр. 739-747.
- Ј. Вукадиновић Марковић, Поступак решавања спорова пред међународном трговинском арбитражом, Институт за упоредно право, 2022.
- Марија Спасић, Начело независности и превара у пословима документарног акредитива и самосталне банкарске гаранције, Право и привреда, 3/23, 891-912.
- Радован Вукадиновић, Има ли места за документарни акредитив у новом Грађанском закону Србије?, Правни живот, 2011, 663.